

MONNIKENBERG

NAAMGEVING OPENBARE RUIMTE

‘THEMATISCHE ONDERBOUWING; NAAMGEVING OPENBARE RUIMTE MONNIKENBERG’

ZAAKNUMMER: 418590

**13 NOVEMBER 2017
HILVERSUM**

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1 Inleiding	3
Hoofdstuk 2 Leeswijzer	3
Hoofdstuk 3 Geschiedenis	4
Hoofdstuk 4 Het plan	7
Hoofdstuk 5 Thematische aanpak	9

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

De naamgeving van openbare ruimten is in de eerste plaats bedoeld om plekken in Hilversum te kunnen aanduiden. Iedereen kan dan zijn weg (en plek) vinden. Voor de gemeente is naamgeving voorts van belang voor een goede dienstverlening, de openbare orde en veiligheid en voor gebiedsontwikkeling.

HOOFDSTUK 2 LEESWIJZER

In deze onderbouwing wordt in eerste instantie stil gestaan bij de geschiedenis van de Monnikenberg. Vervolgens wordt kort in gegaan op het plan. Tot slot wordt de thematische aanpak toegelicht.

HOOFDSTUK 3 GESCHIEDENIS

In Hilversum, aan de Soestdijkerstraatweg, bevindt zich het klooster 'De Stad Gods'. Het complex is ook wel bekend onder de naam Monnikenberg (de oorspronkelijke villa droeg dezelfde naam). Overigens is er geen relatie tussen de naam Monnikenberg en het latere kloostercomplex. Ook berust de aanwezigheid van een 'Kloosterlaan' in de wijk Kerkelanden op toevalligheid. Destijds bezat Hilversum geen klooster. Alleen in Naarden bevonden zich twee kloosters.

De geschiedenis van Monnikenberg

Over de oudste geschiedenis van de Monnikenberg is nauwelijks geschreven. Slechts een artikel van G. Smit gaat o.a. in op de herkomst van de naam. Voor historici een uiterst interessant item. Echter of de oorspronkelijke monniken van de Monnikenberg houtvesters geweest zijn, die toezicht hielden op het Gooierbos, lijkt ongeloofwaardig.

Mogelijk heeft Gabriël Smit ietwat te veel gebruik gemaakt van dichtertelijke vrijheid bij zijn interpretatie van historische gegevens. De herkomst van de naam Monnikenberg hangt nauw samen met die van het in de omgeving liggende Monnikenwater. Het voorvoegsel 'Monniken' stamt in beide namen af van de activiteiten van kapittelheren van St. Jan. Géén monniken, die als boswachters toezicht hielden op het Gooierbosch, maar 'monniken' die zich bezig hielden met de vervening.

Het veen en de ontginning daarvan Het veen dat rond het Gooi lag, was in het Holocene gevormd. De aard van het veen was verschillend. Het hing nauw samen met het water dat het veen voedde (Edelman 1950). Toen in de vroege middeleeuwen het grondwaterpeil zakte, de z.g. vroeg-middeleeuwse regressiefase, begon het veen in te klinken. Het werd nu begaanbaar en vooral ontginbaar (Heidinga 1984, De Lange 1990). In kwamen landerijen en gronden door ruiling in bezit van het Kapittel van St. Jan. Dat zou het tijdstip kunnen zijn waarop de kapittelheren tot ontginning van het veen overgingen. Dat het veen lange tijd belangrijk geweest is, bewijst wel de naam Veeneind. Het Veeneind liep eertijds van Hilversum naar de veengronden tussen Lage Vuursche en Hilversum. Het afgraven van veen leidde tot het ontstaan van watertjes.

Periode tot ± 1840

De gronden in de omgeving van Monnikenberg werden gebruikt als heidegrond. Daar liet men de schapen grazen. De heidegronden lagen rond de akkers (engen). In het oosten van het Gooi lagen enkele watertjes (Hilv. Wasmeer, Kievitsdal, Monnikenwater en Laarder Wasmeer) die gebruikt werden als drink- of wasplaats voor de schapen. Het agrarische systeem van landbouw door middel van de potstalmethode, de gesloten huishouding waarbij veeteelt en akkerbouw op elkaar waren afgestemd, bleef lange tijd gehandhaafd. Toen in 1836/1837 echter de heidegronden verdeeld en geveild konden worden, betekende dat het einde van de heidegeschiedenis van Monnikenberg e.o.. Veel namen herinneren echter nog wel aan de vroegere situatie: Heideveld, Hoeve ter Heide, Heidepark.

Eerste eigenaar van het landgoed

Bij de (eerste) heideveiling van 1837 ging het vooral om heidegronden in het zuiden van het Gooi. Monnikenberg lag nog het meest noordelijk en was gesitueerd pal aan de Straatweg op Soestdijk. Ten

Holt was rentmeester te Baarn en handelde in opdracht van douairière J.L. Huydekoper van Maarseveen, zij bewoonde toen Kasteel Groeneveld te Baarn.

Familie Van den Wall Bake

De tweede eigenaar van de gronden was de familie Van den Wall Bake. Herman Adriaan bezat al sinds 1848 het buiten Hoeve ter heide = Heidepark en heeft daarna zeer veel grond in de omgeving aangekocht. De familie Van den Wall Bake heeft op de Monnikenberg een z.g. sterrebos aangelegd. Op een heuvel stond de koepel van Bake, een uitzichtspunt. Ook de huidige boerderij bij Monnikenberg is uit de tijd van Van den Wall Bake. De boerderij werd mede aangekocht in 1848. Deze moet al voor die tijd, maar na 1843, de tweede heideveiling, zijn gebouwd. Bouw van de villa en ontsluiting van het gebied Op de gronden nabij het Monnikenwater werd in 1900 een villa gebouwd voor Hugo Laurens Adriaan van den Wall Bake, zoon van Herman Adriaan (Heidepark). Hugo was evenals zijn vader muntmeester bij 's Rijks Munt. Hij liet architect J.F. Klinkenberg een villa ontwerpen die door aannemer J. Zeilstra gebouwd werd. De villa was bedoeld voor bewoning door zijn vader: hij zou er zijn oude dag doorbrengen. In 1901 werden stalgebouw en koetsierswoning gebouwd. Waarschijnlijk om een gunstiger locatie te creëren voor de villa, werd al in november 1899 een verzoek bij B&W ingediend door de broers R.W.J.C. en H.L.A. van den Wall Bake om de zwartenweg te mogen afsluiten. In 1900 werd de weg aan hen verkocht en in 1901 werd een nieuwe weg, iets oostelijker, aangelegd. De naam van die weg werd verwarrend genoeg 'Heideparkweg'. De weg liep namelijk niet naar, maar langs Heidepark naar Monnikenberg.

Overige bewoners van de villa Monnikenberg

De villa kwam, na het overlijden van H.L.A. (1909) en R.W.J.C. (1910) van den Wall Bake, in handen van Jhr. Henri Feith, koopman te Hilversum. Die familie Feith was overigens verwant aan de familie Van den Wall Bake! In 1918 liet Hendrik Feith de architect E. Verschuyl de villa verbouwen. Later werd de villa gekocht door J.H. Telders (vaak gelezen als Felders). Ook hij liet veel (ver)bouwen. Zo werden er een autogarage, paardenstal, chauffeurswoning, spoelruimte en fietsenberging opgericht of verbouwd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog

De villa werd eind 1942 gebruikt om joodse kinderen van de Rüdelsheimstichting onder te brengen. Hun gebouw aan de Verdilaan was 'gevorderd'. In 1943 werden de kinderen gedeporteerd naar Duitsland. De villa stond daarna leeg. Inmiddels was een N.V. 'De Gezichtslaan' opgericht die de villa aankocht voor de Zusters Augustinessen van Sint-Monica. In feite werd deze juridische constructie gekozen omdat tijdens de bezetting de religieuzen zelf geen transacties mochten afsluiten. De villa werd aan het eind van de oorlog door de Wehrmacht gebruikt. Er schijnen zelfs anti- Engelse Brits-Indiërs te hebben gezeten. Veel daarover is echter niet bekend. Na de bevrijding was De Monnikenberg nog enige tijd een noodsanatorium van het Rode Kruis. Pas op 1 juli 1946 konden de zusters het gebouw betrekken, nadat het eerst was verbouwd en ingericht.

Met Kerstmis 1946 bewoonden twintig zusters Augustinessen het kloostercomplex. Maar binnen een aantal jaren moest het klooster grondig verbouwd en vergroot worden. Nieuwe vleugels werden ontworpen door architect Heymerink en aangelegd door aannemer De Jong. Een nieuwe kapel met toren werd aan de zuidzijde aangebouwd. Aan de onderzijde van de toren werd op 1 november 1954

een gedenksteen aangebracht door mater Augustina Van Reysen. Voor het vergrote kloostercomplex kwam een beeldenpartij te staan. Bovenop zit Augustinus, naamgever van de orde. De hoeken worden gevormd door vier beelden: een Augustijn, Augustines, een vader en een moeder.

HOOFDSTUK 4 HET PLAN

Aan de oostkant van Hilversum ligt het gebied Monnikenberg. In dit gebied gaan de komende jaren belangrijke ontwikkelingen spelen. Het is een gebied waar nu weinig ruimtelijke samenhang aanwezig is. Tegelijkertijd zijn er belangrijke functies gevestigd (ziekenhuis en overige zorgvoorzieningen). Ook zijn er verschillende monumentale gebouwen. Het grootste daarvan is de villa Monnikenberg. Aan de westzijde van het gebied Monnikenberg, tegen het Van Riebeeckkwartier aan, wordt gefaseerd een bovenregionaal innovatief gezondheidspark ontwikkeld. Het bestaande ziekenhuisgebouw van Tergooi zal uiteindelijk volledig verdwijnen. Dat geldt ook voor de bestaande gebouwen van Merem. Op de vrijkomende terreinen van Tergooi en Merem komen verschillende vormen van woningbouw. Aan de oostzijde van het gebied wordt de natuur maximaal ontwikkeld.

Bereikbaarheid

Het Monnikenbergterrein ligt aan de oostzijde van Hilversum, omringd door de stadsring, het spoor, de snelweg A27 en de Soestdijkerstraatweg. Om de verkeerdoorstroming te verbeteren, is ter plekke van kruispunt Soestdijkerstraatweg/Oostereind een rotonde aangelegd met ongelijkvloerse kruising, waarbij doorgaand verkeer op de rondweg onder de rotonde door rijdt.

De logistiek en ontsluiting van Monnikenberg is ontzettend belangrijk voor de uiteindelijke kwaliteit van het gebied. Het streven is het hele gebied autoluw te maken en het gebied in te richten als aantrekkelijk gebied voor voetgangers en fietsers.

Hoofdontsluiting Monnikenberg

De verschillende deelgebieden hebben ieder een eigen ontsluiting. De hoofdentree van het gezondheidspark wordt ontsloten vanaf de Soestdijkerstraatweg via een nieuwe ontsluitingsweg die tegenover de Surinamelaan het bos in gaat. Het verkeer wordt zo snel mogelijk de parkeergarage ingeleid, maar er bestaat ook de mogelijkheid om via een licht slingerende bosweg door te rijden naar de boskamer voor het ziekenhuis. Hier ligt een ontsluitingslus zodat mensen indien nodig voor de deur afgezet kunnen worden.

School

Het verkeer voor de school loopt via de huidige entree van Merem. Het huidige parkeerterrein wordt gebruikt als wachtplek. De bestaande ontsluiting van Merem kan ook worden gebruikt voor bezoek aan de Theeberg.

Wonen op het landgoed

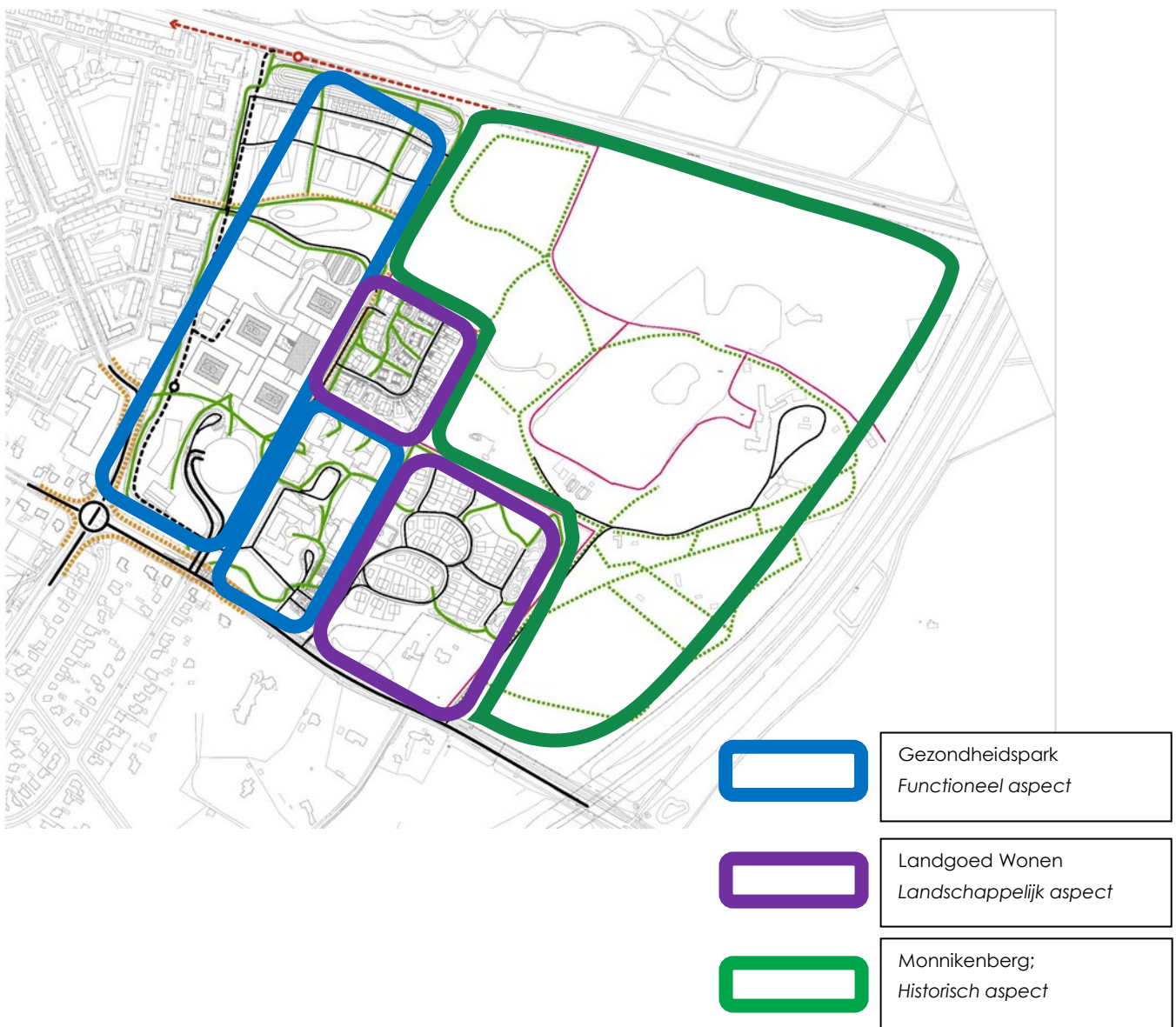
De ontsluiting naar het woongebied (HPG) loopt via een eigen oprijlaan die aansluit op de hoofdontsluiting aan de Soestdijkerstraatweg. De laan vormt een aantrekkelijke oprijlaan naar dit woongebied. Alleen bij calamiteiten op de ontsluitingsweg buiten het ziekenhuis, maken kunnen de spoedeisende hulpdiensten van Tergooi gebruikmaken van deze laan om de SEH te bereiken. De woningbouw op het terrein van Merem Wonen krijgt een eigen ontsluiting aan de Soestdijkerstraatweg. Om het rustige karakter op het landgoed van GNR te waarborgen, worden geen nieuwe toegangen gerealiseerd.

HOOFDSTUK 5 THEMATISCHE AANPAK

Naamgeving van openbare ruimten vindt bij voorkeur plaats op basis van samenhangende naamcategorieën. Bij de naamgeving van nieuwe complexen van straten en pleinen moet daarom eerst de categorie/thema worden gekozen. Bij toekenning van nieuwe namen in een bestaande wijk moeten deze zo veel mogelijk passen bij de omliggende naamgeving.

Voor het plangebied Monnikenberg zijn de onderstaande thema's naar voren gekomen;

1. GEZONDHEIDSPARK; functioneel aspect;
2. LANDGOEDWONEN; landschappelijk aspect;
3. MONNIKENBERG; historisch aspect;

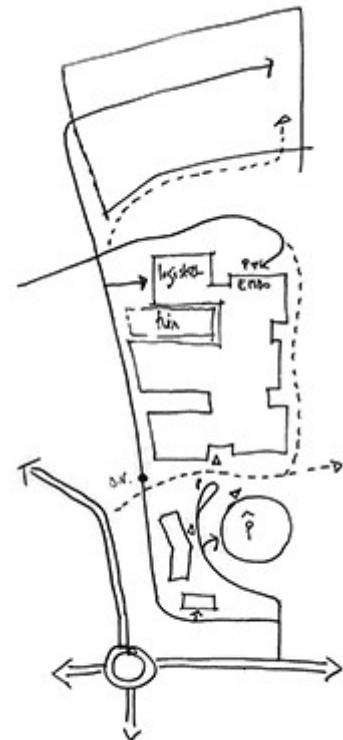

THEMA 1: GEZONDHEIDSPARK

Het gezondheidspark (medisch/geneeskundig) is onder te verdelen in twee ruimtelijke eenheden, te weten;

1) Realiseren bovenregionaal, innovatief gezondheidspark/zorgpark

Op het gezondheidspark komen alle vormen van zorg straks samen: Merem, Tergooi, Dialysecentrum 't Gooi, de Ambulance-uitrijpost, Trombosedienst en verschillende andere voorzieningen. Ook komen er woningen. In het gezondheidspark wordt het bos als centraal gegeven behouden. Op het park komt een ruime parkeervoorziening. De Soestdijkerstraatweg zal de toegangsrouten tot het gezondheidspark vormen.

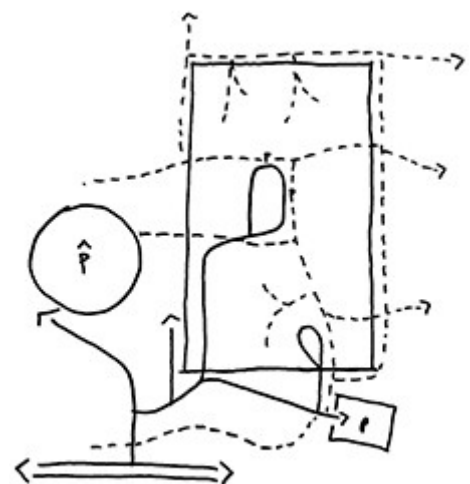
ontsluiting

2) Merem Zorg

De gebouwen van Merem komen in de luwte te liggen van het gezondheidspark. Door de campusachtige setting met losse gebouwen rondom groene bostuinen, ontstaat een prettige menselijke maat en schaal. Het beleven van de natuur is hier een belangrijk gegeven.

Het realiseren van een schoolcampus met zorg:

- school met bijbehorend behandelplein/therapiebad voor kinderen met een beperking;
- sportgebouw met restaurant;
- praktijklokaal;
- het gebied tussen de school en de Theeberg wordt kindvriendelijk ingericht en verkeer wordt tot een minimum beperkt. Het verkeer voor de school loopt via de huidige entree van Merem.

Het westelijke deel van het plangebied wordt bepaald door het functionele aspect 'Gezondheidspark'. *Een functioneel aspect; bij de toename van verschillende activiteiten daarin krijgt een aantal straten een specifieke functie.*

THEMA 2: LANDGOEDWONEN

Binnen dit thema is gezocht naar de natuurwaarden van het gebied Monnikenberg.

- Een landschappelijke aspect; de namen van straten vinden vooral hun oorsprong in hun ligging en vorm, dus hun fysieke kenmerken of ligging.

Voor het landgoed Monnikenberg zijn de natuurwaarden onderzocht. Daarvoor is het Natuur- en Landschapsplan Landgoed Monnikenberg opgesteld.

Natuur- en Landschapsplan Landgoed Monnikenberg d.d. 26 november 2015

In paragraaf 4.3 'Versterken natuurwaarden' wordt uitvoerig ingegaan op de flora en fauna in Monnikenberg, te weten:

De natuurwaarden in de bossen van Monnikenberg zijn goed ontwikkeld. Het bos bestaat uit zowel loof als naalddhout en is in soortensamenstelling zeer gevarieerd. Doordat het gebied (in tegenstelling tot grote delen van het Gooi) al een lange historie kent als bos, zijn naast oude bomen ook karakteristieke bosvegetaties te vinden. Zo zijn adelaarsvaren, kamperfoelie en lelietje van dalen op een aantal plaatsen in de ondergroei van het bos te vinden. Het landgoedbos is een toevluchtsoord voor diersoorten die van bos en rust houden. Onder andere reeën benutten de beschutting en rust om er hun jongen te werpen en er is een dassenburcht aanwezig. Het beheer in de bosgebieden is gericht op diversiteit van inheemse soorten bomen en variatie in leeftijdsopbouw. Aan de randen van de bosgebieden wordt plaatselijk een geleidelijke overgang naar de open gebieden ontwikkeld door het aanplanten van inheemse struikvormers zoals meidoorn, sleedoorn, Gelderse roos en lijsterbes.

Op de niet beboste delen van het landgoed zijn de natuurwaarden matig ontwikkeld en is veel winst te behalen door gebiedsontwikkeling. Uit bodemonderzoek is gebleken dat ter plaatse van het grasland en het Monnikenwater ten westen van het klooster, een voedselarm heideven heeft gelegen. Dit ven is duizenden jaren geleden ontstaan en is door menselijke ingrepen sinds de middeleeuwen vergraven en met grond opgevuld. De ondoorlatende ondergrond, die de basis vormt van het ven, is grotendeels intact gebleven. Samen met het daar bovenop aanwezige veen, blijkt dit een goede basis voor reconstructie en herontwikkeling van het heideven. Hierbij wordt het ven voorzichtig uitgegraven tot de onverstoorde onderlaag, waarbij ca. 35.000 m³ grond vrijkomt. Het ven zal na reconstructie bestaan uit circa 1 ha open water en ongeveer 2 ha nat tot vochtig voedselarm biotoop. Hierin zullen naar verwachting vegetaties met o.a. moeraswolfsklauw, snavelbies, veenmossen en

veenpluis tot ontwikkeling komen. Op de wat minder natte delen rond het ven zal waarschijnlijk plaatselijk dopheide, zonnedauw en klokjesgentiaan tot ontwikkeling komen. Diersoorten zoals ringslang, kamsalamander, kleine watersalamander, kikkers, libellen en andere waterinsecten zullen zich hier thuis voelen.

De voormalige akkers aan de westzijde van het landgoed zijn door agrarisch gebruik zeer voedselrijk geworden. Hiervan profiteren vooral de algemene soorten. Het afgraven van de bouwvoor en verstoorde bovenlaag schept een uitgangssituatie waarbij de onverstoorde minerale bodem aan de oppervlakte komt te liggen. Hiervoor zal circa 25.000 m³ grond worden ontgraven. Er zal een voedselarmere groeiplaats ontstaan die oorspronkelijk op de zandgronden thuishoort, met de daarbij behorende flora en fauna. Ter plaatse van deze ontgraving zal zich naar verwachting droge heide (struikheide, kruipbrem plaatselijk dopheide) en schraal grasland (borstelgras, schapengras) ontwikkelen met plaatselijk vochtige plekken. Diersoorten zoals ree en das zullen dit open landschap in de nabijheid van bos gebruiken om te foerageren.

Op termijn kunnen de levendbarende hagedis en de hazelworm profiteren van de gebiedsinrichting en zullen naar verwachting vele soorten insecten zoals de heivlinder, het heideblauwtje en verschillende soorten sprinkhanen en libellen het nieuwe heidegebied snel weten te koloniseren.

Ter plaatse van de voormalige kwekerij aan de oostzijde van de A27 is de situatie vergelijkbaar met die van de voormalige akkers op Monnikenberg. Ook hier zal na afgraven van de verstoorde bovenlaag heide en schraalgrasland tot ontwikkeling komen met plaatselijk een vochtig karakter. Hierbij zal naar verwachting ongeveer 5000 m³ grond vrijkomen. Om de natuurverbinding voor dieren extra aantrekkelijk te maken wordt nabij de faunatunnel onder de A27 dieper gegraven zodat een poel ontstaat. Hier kunnen grotere dieren als ree, das en boommarter komen drinken. Maar ook vogels, vleermuizen, amfibieën en reptielen kunnen van deze poel gebruik maken.

Omdat zowel droge als natte heide al zo lang uit Monnikenberg zijn verdwenen, zullen kiemkrachtige zaden die bij deze vegetaties horen niet of nauwelijks in de bodem aanwezig zijn. Daarom zal na de graafwerkzaamheden maaisel uit gebieden met vergelijkbare groeiplaatsen waar deze vegetaties wel voorkomen, worden uitgestrooid. Dit zal de vestiging van gevarieerde en gewenste vegetaties versnellen, wat gunstig is bij het instandhoudingsbeheer.

Opsomming van gebiedseigen Flora

Onderstaand een opsomming van de flora die voorkomen in Monnikenberg op basis van het Natuur- en Landschapsplan Landgoed Monnikenberg. In Hilversum komen diverse straatnamen voor. In de Verordening Adresnaamgeving en -nummering Gemeente Hilversum 2016 is bepaald dat nieuwe namen niet gelijk zijn aan of veel lijken op reeds bestaande namen. In onderstaande lijst is aangegeven welke straatnamen reeds bestaan.

Ondergroei van het bos

- adelaarsvaren (Adelaarstraat bestaat reeds);
- kamperfoelie;
- lelietje van dalen (Leliestraat bestaat reeds);

Aanplanten, geleidelijke overgang

- meidoorn (Meidoornstraat bestaat reeds);
- sleedoorn;
- Gelderse roos;
- Lijsterbes (Lijsterbeslaan bestaat reeds);

Reconstructie en herontwikkeling van het heideven

- Moeraswolfsklauw;
- Snavelbies;
- veenmossen (Veenshof bestaat reeds);
- veenpluis;
- dopheide;
- zonnedauw;
- klokjesgentiaan;

De voormalige akkers aan de westzijde van het landgoed

- struikheide;
- kruipbrem;
- dopheide;
- borstelgras;
- schapengras (Schapenkamp bestaat reeds).

THEMA 3: MONNIKENBERG

Een historisch aspect; hierin worden in eerste instantie beroepen, bewoners en activiteiten in vastgelegd.

Landgoed Monnikenberg

Landgoed Monnikenberg is een bosrijk natuurgebied aan de oostrand van Hilversum met bijzondere landschappelijke, cultuurhistorische, recreatieve en ecologische waarden. Het gebied is grotendeels in eigendom bij de stichting Gooisch Natuurreservaat, die het verworven heeft van de Zusters Augustinessen van Sint Monica. Op het landgoed is Casella, een religieuze leefgemeenschap van de Zusters Augustinessen met een stilte- en ontmoetingscentrum, gevestigd.

Het Klooster de Stad Gods was een klooster in het zuidoosten van Hilversum, gelegen in een bosrijk gebied ten noorden van de Soestdijkerstraatweg. Het klooster behoorde toe aan de Zusters Augustinessen van Sint-Monica. Het klooster is gelegen in een gebied dat, naar middeleeuwse activiteiten aldaar, Monnikenberg wordt genoemd. De zusters Augustinessen van Sint-Monica bewoonde daar een pand sinds 1946. De naam Stad Gods is afgeleid van De Civitate Dei (Over de stad Gods), het hoofdwerk van Sint Augustinus – de naamgever van de orde.

Over het gebied is het boek 'Van Stad Gods naar Casella' geschreven. Daarin komen verscheidene benamingen vanuit historisch perspectief naar voren die relevant zijn geweest, waaronder bijvoorbeeld:

- St. Monica (Het zijn de Augustinessen van St Monica);
- Pater Sebastiaan van Nuenen (oprichter congregatie Zusters van Augustinessen van St. Monica);
- Mater van Reijssen (1e priorin van de Monnikenberg);
- Meisjesstad (zo heette de opvang op de Monnikenberg van meisjes in nood);
- Nico de Jong (architect Monnikenberg);
- Thagaste (verblijf van de zusters op de Monnikenberg);
- Etc...